

IDEES SOBRE LA CLASSIFICACIÓ SUPRAGENÈRICA DE LA FAMÍLIA PTINIDAE (COLEOPTERA)

per

X. Bellés

Segons el sistema de classificació generalment emprat, els ptínids es divideixen en dues subfamílies: Gibbiinae i Ptininae, i aquesta darrera en dues tribus: Sphaericini i Ptinini, tot basant-se en caràcters de la morfologia externa, relatius sobretot a l'estructura del protòrax i èlitres.

Aquest esquema podia resultar vàlid a finals del segle passat, i particularment per la fauna paleàrtica, en el context de la qual es va concebre, però actualment, després d'haver-se multiplicat les descripcions taxonòmiques-dissortadament sense anar seguides, en la immensa majoria dels casos, dels estudis sistemàtics pertinents-, i si volem integrar d'una manera raonada els elements de totes les faunes en una perspectiva global, cal convenir que aquesta classificació resulta del tot insuficient.

El principal defecte que se li podria atribuir és l'excessiu simplisme; mentre que els Gibbiinae i els Sphaericini formen sengles conjunts relativament uniformes, en els Ptinini s'hi han amuntegat una sèrie de grups tan heterogenis que resulta molt forçat admetre-los sota una mateixa tribu.

Un dels pocs treballs contemporanis que comenta el problema és el de Lawrence i Reichardt (1969). Aquests autors, en un interessant estudi sobre els ptínids mirmecòfils, proposen cinc grups per a aquests: Gnostus Westwood, Fabrasia Martínez i Viana, Diplocotidus Peringuey, Myrmecoptinus Wasmann i un altre per als ectrefins australians (Diplocotes Westwood, Polyplocotes Westwood, Ectrephes Pascoe i Enasiba Olliff. El problema que plantejen consisteix en fer encaixar aquests grups en una classificació general dels ptínids, donades les modificacions morfològiques imposades per la mirmecofília que emmascaren llurs relacions filogenètiques, problema agreujat per l'absència d'aquesta classificació general (!). En definitiva, clouen aquests comentaris sistemàtics tot apuntant algunes idees sobre un esquema global de la família, però sense assignar categories formals (suggereixen sis grups, apart dels Gibbiinae, alguns d'ells coincidents amb els que proposaré ací) i acaben dient que si cal reconèixer tribus o subfamílies per als mirmecòfils, se'n requeririen un total de quatre, una per a cada un dels grups neotropicals (Gnostus i Fabrasida), una pels Diplocotidus de Sudàfrica, i una altra pels ectrefins australians. Myrmecoptinus difereix tan poc d'alguns Ptininae típics que resultaria difícil separar-lo en una subfamília diferent.

La idea d'aquesta nota, sense entrar en el problema dels mirmecòfils, ben tractat per Lawrence i Reichardt, (excepció feta del gènere Leioptinus Wasmann, que restà ignorat per aquests autors), és abordar el tema de la

classificació supra genèrica de la resta -tema tocat de manera molt marginal per aquests autors- tot ampliant els grups per ells proposats, mirant de detallar-los i relacionar-los.

Malgrat tot, la qüestió de l'assignació definitiva de categories taxonòmiques tampoc quedarà resolta ací, ja que crec que les dades encara són insuficients i cal ampliar i aprofundir els estudis abans de pronunciar-se en aquest sentit. De tota manera, també crec que la proposta d'aquests grups, si més no, pot ajudar a clarificar la situació i, ensems, facilitar el camí envers l'establiment d'un sistema sòlid i "natural". Per això hi són presentats.

GRUP DELS Xylodes

Apart del gènere Xylodes Waterhouse, inclouria també els Diegous Pic, considerats per aquest autor com a simple subgènere de Ptinus. En opinió de Crowson (1967) Diegous seria sinònim de Xylodes i es tractaria d'un gènere primitiu, una mena de pas de transició entre els ptínids típics i els anòbids.

GRUP DELS Gynopterus

Inclouria els ptínids allargats i paral·lels, sense dimorfisme sexual i amb un prosternó de reduïdes dimensions, característiques que presenten els Gynopterus, els Eutaphrus (ambdós descrits per Mulsant i Rey com a subgèneres de Ptinus), el gènere Dignomus Wollaston i el Pseudeutaphrus Pic. Val afegir que Eutaphrus sembla ésser sinònim de Dignomus, i Pseudeutaphrus un simple subgènere, com a molt, d'aquest darrer.

GRUP DELS Maheoptinus

Aplegaria els gèneres Maheoptinus, Luzonoptinus, Cylindroptinus i Cavoptinus, tots ells descrits per Pic i caracteritzats, sobre tot, per llur aspecte allargat i paral·lel sense dimorfisme sexual, i per presentar el prosternó perllongat cap endavant a partir de les coxes.

També els gèneres Silisoptinus Pic i Eutaphrimorphus Pic presenten aquestes característiques i podrien encaixar en aquest grup.

GRUP DELS Ptinus

Format per tots aquells subgèneres de Ptinus amb dimorfisme sexual molt aparent, el ♂ allargat i paral·lel normalment alat, i la ♀ robusta, amb els élitres abombats, normalment àptera (Ptinus Linne, Cyphoderes Mulsant i Rey, Bruchoptinus Reitter, Heteroptinus Reitter, Pseudoptinus Reitter i Pseudobruchus Pic). Potser també s'hi pot afegir en aquest grup el gènere Niptinus Fall.

GRUP DELS Niptus

Grup molt complex i força heterogeni. Aplegaria els gèneres sense dimorfisme sexual molt aparent, normalment àpters, amb els élitres abombats, el metasternó reduït i el protòdrax estrangulat al terç posterior, com són els Niptus Boieldieu, Tipnus Thomson, Eurostodes Reitter, Eurostoptinus Pic, Pseudeurostus Heyden, Microptinus Kiesenwetter (i llurs subgèneres Paraniptus Kiesenwetter i Pseudoniptus Reitter), Niptomezium Pic, Trigonogenioptinus Pic i Lapidoniptus Belles. Dos gèneres d'afinitats incertes, Mezioniptus Pic i Pseudomezium Pic, potser podrien encaixar també en aquest grup.

GRUP DELS Casopus

Inclouria els gèneres Casopus Wollaston i Piotes Wollaston, ambdós molt relacionats i recentment revisats (Palm, 1976 i Belles, 1979-80). S'ha d'excloure d'aquest grup el gènere Piarus Wollaston, car sembla ésser més proper al grup dels Trigonogenius, comentat tot seguit.

GRUP DELS Trigonogenius

Aplega els Trigonogenius Solier, Piarus Wollaston i Chilenogenius Pic. És un grup força homogeni, amb una estructura del pronot molt característica; els costats paral·lels i el disc poc convex, de vegades solcat. Malgrat la opinió de Pic, Chilenogenius es relaciona millor amb Piarus que no pas amb Trigonogenius. Per altra banda els Piarus -sobretot l'espècie P.chevalieri Pic- també s'acosten cap al grup dels Sphaericus comentat tot seguit.

GRUP DELS Sphaericus

Format pels Sphaericus Wollaston, extens gènere que convindria revisar a fons, ja que conté nombroses sinònimes i notables disparitats, els Nitpus J. de val, característics per presentar nou artells a les antenes i quatre als tarses posteriors del ♂, i Wollastonella Lucas, ben diferenciat per l'ample espai de separació entre la inserció de les antenes. També s'hi podrien afegir els Pitnus Gorham, gènere molt peculiar però que presenta unes característiques força coincidents amb les que defineixen al grup; protòdrax no netament estrangulat al terç posterior, part esternal de l'abdomen de reduïdes dimensions, sobretot pel que fa a les dues últimes esternites, cos en general robust i convex... Característiques que han servit per a segregat aquest grup com a tribu isolada dels Ptinidae típics, com ja s'ha esmentat a la introducció.

GRUPS DELS Gibbium

Considerat formalment com a subfamília, inclouria els gèneres Gibbium Scopoli, Mezium Curtis, Damarus Peringuey,

Meziomorphyum Pic, Stethomezium Hinton, Falsomezium Pic i Costatomezium Pic.

Tenint en compte la morfologia externa, Gibbium és el gènere més evolucionat i isolat de tots, sobretot per l'estructura del tòrax (truncocònic, de reduïdes dimensions i glabre) i la gran longitud dels trocànters posteriors. La resta de gèneres es pot separar en dos blocs, per una banda Mezium-Damarus, amb els èlitres llisos i pràcticament glabres, i la part esternal de l'abdòmen de molt reduïdes dimensions, i per altra banda Meziomorphyum, Stethomezium, Falsomezium (encara que aquest sembla ésser sinònim de l'anterior) i Costatomezium, amb els èlitres pubescents i/o puntuats, i la part esternal de l'abdòmen no tan exageradament reduïda.

Pel que fa a l'estudi de la morfologia larval tan sols s'han estudiat d'aquest grup les espècies Gibbium psyilloides (Czenpinski), Mezium affine Boieldieu i Stethomezium squamosum Hinton (Manton, 1945; Hall i Howe, 1953). Aquests estudis demostren unes clares relacions entre el gènere Gibbium i Mezium, però Stethomezium no presenta les dues grans sedes en el prementó que diferencien aquests dos gèneres de tota la resta d'espècies estudiades.

DISCUSSIO

De tots els grups esmentats, potser el que està més ben caracteritzat i aïllat és el dels Gibbium, de manera que sembla raonable mantenir per a aquest grup la categoria de subfamília que ja té clàssicament assignada. Adhuc es podrien fer altres subdivisions dins del grup, per exemple per separar el gènere Gibbium de la resta.

Pel que fa als altres grups, es pot suggerir la reunió dels Trigonogenius i dels Sphaericus en un altre subfamília independent, però diferenciant ambdós grups amb categoria de tribu, posem per cas. La resta podria quedar englobada com a Ptininae, tot assignant categories de tribus per als diferents grups excepte els Xylodes, Maheoptinus, Gynopterus i Ptinus que podrien, potser, reunir-se en una sola; en canvi el grup dels Niptus potser amaga notables disparitats que cal estudiar en profunditat.

Cal deixar constància, però, de que a gairebé tots els grups s'hi troben espècies que semblen constituir passos d'aproximació entre ells. Això fa pensar en la hipòtesi de Crowson (1967) que considera als ptníids com una derivació dels andbids, podent-se seguir una progressió que des dels ptníids més primitius (com Xylodes o Gynopterus), i a través dels gèneres més evolucionats com Niptus, Trigonogenius, Stethomezium, arriba als altament modificats Gibbium. Aquesta perspectiva, afegida al fet de que l'edeagus dels ptníids, en general, és notablement uniforme i que gairebé no aporta cap dada d'interès per damunt del nivell específic, suggereix si no seria millor fer baixar el nivell de les categories a assignar.

De tota manera, el criteri per l'assignació de categories sempre és més o menys elàstic. En definitiva, com ja diu Mayr (1969), "si bé els taxons estan basats en realitats zoològiques, les categories estan basades en conceptes", per tant sempre són, poc o molt, subjectives.

BIBLIOGRAFIA

- Belles, X. 1979-80 El gènere Piotes (Col. Ptinidae). EOS 55-56 : 11-16
- Crowson, R.A. 1967 The natural classification of the families of Coleoptera. Reprint. E.W. Classey Ltd., Ed.
- Hall, D.W. i Howe, R.W. 1953 A revised key to the larvae of the Ptinidae associated with stored products. Bull.Ent.Res. 44 (1) : 85-96
- Howe, R.W. 1959 Studies on beetles of the family Ptinidae. XVII.-Conclusions and additional remarks. Bull.Ent.Res. 50 : 287-326
- Lawrence, J.F. i Reichardt, H. 1969 The myrmecophilous Ptinidae (Coleoptera) with a key to australian species. Bull.Mus.Comp.Zool. 138 (1) : 1-27
- Manton, S.M. 1945 The larvae of the Ptinidae associated with stored products. Bull.Ent. Res. 35 : 341-365.
- Mayr, E. 1969 Principles of systematic zoology. McGraw Hill, Ed.
- Palm, T. 1976 Zur Kenntnis der Käferfauna der Kanarischen Inseln. 11.- Die Gattung Casopus Woll.(Col. Ptinidae). Ent.Tidskr. 97 (1-2) : 23-31
- Pic, M. 1912 Coleopterorum Catalogus. Pars 41;Ptinidae. W. Junk, Ed.